

Кримінальне право і процес

УДК 343.341(477):323.28(048)

Михайло Кучерук *

СТРУКТУРА ДЕРЖАВНО-ПРАВОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ІЗ ЗАПОБІГАННЯ ТЕРОРИЗМУ

У статті розкрито зміст поняття державно-правової діяльності із запобігання тероризму, визначено загальну структуру цієї діяльності, конкретизовано суб'єктів превентивної антитерористичної діяльності й побудовано систему цілей їхньої діяльності. На основі аналізу наукової літератури й синтезу теоретичних ідей обґрунтовано, що основою запобігання тероризму є превентивний антитерористичний досвід цивільного населення, який необхідно формувати на державному рівні.

Ключові слова: державно-правова діяльність, запобігання тероризму, антитерористична діяльність, превентивний антитерористичний досвід.

Кучерук М. Н. Структура государственной правовой деятельности по предупреждению терроризма.

В статье раскрыто содержание понятия государственной правовой деятельности по превенции терроризма, определена общая структура этой деятельности, конкретизированы субъекты превентивной антитеррористической деятельности и построена система целей их деятельности. На основе анализа научной литературы и синтеза теоретических идей обосновано, что основой превенции терроризма является превентивный антитеррористический опыт гражданского населения, который необходимо формировать на государственном уровне.

Ключевые слова: государственная правовая деятельность, предупреждение терроризма, антитеррористическая деятельность, превентивный антитеррористический опыт.

Kucheruk M. M. The General Concept of the Structure of State-legal Terrorism Prevention Activities.

The article deals with the concept of public-legal activities of the prevention of terrorism, overall structure, specified subjects and system of purposes of this activity. By analyzing scientific and technical literature and synthesis of theoretical ideas author justified the need for scientific interpretation and implementation at national level system of forming anti-terrorism experience the civilian population as the main problem of prevention of terrorism.

Keywords: state-legal activities, prevention of terrorism, counter-terrorism, preventive anti-terrorism experience.

Сьогодні тероризм став першочерговою проблемою як у світі загалом, так і в Україні зокрема. Він відтіснив на другорядні позиції навіть наявні економічні негаразди та політичні протистояння. Віднаходження нових ефективних методів протидії цьому ганебному явищу є актуальним і нагальним. Розв'язання цієї проблеми залежить виключно від застосування комплексних заходів, які, зрозуміло, мають ґрунтуватися на науковому тлумаченні державно-правової діяльності із запобігання тероризму, чіткому уявленні про її структурні особливості. Практика підтверджує необхідність удосконалення системи запобігання тероризму шляхом розширення суб'єктів превентивної антитерористичної діяльності, теоретичного дослідження правового статусу їх, з'ясування суті тероризму, причин терористичної діяльності, а головне розроблення механізмів, які би якомога краще забезпечили безпеку цивільних громадян в умовах терористичних загроз.

Теоретичною базою досліджуваної теми стали праці вітчизняних та зарубіжних учених, зокрема О. Переджиева, В. Грибакіна, О. Гапона, В. Строгого, В. Серебрянникова та ін. Учені приділили значну увагу загальному змісту та принципам державно-правового механізму антитерористичної діяльності.

Водночас суспільні запити щодо посилення протидії тероризму зумовлюють більш детальне комплексне студіювання структури державно-правової антитерористичної

діяльності саме превентивного характеру. На це спрямовують і дослідження науковців І. Рижова, В. Ліпкана, Б. Леонова, В. Майорова та ін., які акцентують увагу на необхідності залучення до протидії тероризму громадських структур і цивільного населення.

Мета статті – окреслити зміст поняття державно-правової діяльності із запобігання тероризму, визначити загальну структуру цієї діяльності, побудувати систему цілей превентивної антитерористичної діяльності співвідносно з її суб'єктами.

Зростання упродовж останніх десятиліть терористичної активності у світі та Україні змушує науковців різних сфер суспільного життя об'єднувати зусилля в розробленні теорії протидії терористичній діяльності. Дослідження психологів і соціологів, присвячені діяльності людини, свідчать про наявність загальних структурних елементів будь-якої людської діяльності. Більшість учених у структурі людської діяльності виділяють такі елементи: суб'єкт, об'єкт, мотиви, мета, способи і засоби досягнення мети, результат діяльності. Перенесення зазначеного підходу до розуміння структури діяльності в площину теорії тероризму дає підстави для виокремлення зазначених елементів у структурі діяльності із запобігання тероризму.

Спираючись на теоретичні знання про загальну структуру людської діяльності (П. Гальперін [3], М. Каган [6], О.М. Леонт'єв [8], С. Рубінштейн [13] та ін.), про загальнодержавну систему боротьби з тероризмом (В. Антипенко [1], В. Строгий [14], С. Трофімов [15] та ін.), про організаційно-правові особливості профілактики тероризму (І. Рижов [11]), а також на чинне законодавство України [5], розглянемо засади державно-правової діяльності із запобігання тероризму, що вважаємо необхідним у розробленні наукового підґрунтя для теорії і практики превентивної антитерористичної підготовки членів цивільного суспільства й для вдосконалення вітчизняного антитерористичного законодавства. Зокрема, з'ясування й тлумачення суті зазначеної державно-правової діяльності та її структури сприятиме створенню ефективної системи з формування превентивного антитерористичного досвіду (ПАТД) цивільного населення: прийняття відповідної законодавчої бази, побудови системи зв'язків між державними органами влади й громадськістю як умови розв'язання соціально-політичних конфліктів.

У системі структури державно-правової діяльності із запобігання тероризму невід'ємні елементи – це об'єкт названої діяльності і суб'єкт, який спрямовує свою відповідну активність на об'єкти або інших суб'єктів. У широкому розумінні, за філософським словником, носій діяльності – це суб'єкт, і те, на що спрямовано діяльність, – об'єкт [16, с. 669].

Об'єктом державно-правової діяльності із запобігання тероризму є суспільні відносини, на які здійснюється вплив профілактичних заходів антитерористичного спрямування, що сприяє запобіганню ворожого ставлення до певних соціальних груп чи їх представників, визнанню як найбільшої цінності життя людини, вихованню толерантності в членів суспільства до плюралізму думок, терплячості між різними соціальними групами незалежно від соціальної, національної, політичної, релігійної приналежності.

У теорії діяльності психологи Л. Виготський, О. Леонт'єв, С. Рубінштейн та ін. виходять із того, що діяльність – це активність суб'єкта, спрямована на змінення світу, на виробництво чи породження певного об'єктивованого продукту матеріальної або духовної культури. Для структури діяльності суттєвим є не лише те, що вона виходить від суб'єкта, але також і те, що вона спрямовується на об'єкт і у внутрішньому змісті зумовлена ним. Передумову діяльності становить мотив (мотиви), який виникає з потреби. За потрактуванням М. Варія, «мотив – це внутрішня рушійна сила, яка спонукає людину до діяльності» [2, с. 204]. Скажімо, у діяльності терористів мотивами можуть бути релігійні, етнічні, ідеологічні переконання, які, по суті, на практиці відвертають увагу від злочинних цілей. У державно-правовій превентивній антитерористичній діяльності мотивами є умови, які зумовлюють цю діяльність відповідних посадових та службових осіб і визначають спрямування її. Серед мотивів антитерористичної діяльності посадових та службових осіб органів державної влади мають місце загальні мотиви (система загальнолюдських, національних цінностей) і ситуативні мотиви, пов'язані із задоволенням потреб протидії тероризму в конкретній ситуації.

Системоутворювальним чинником будь-якої діяльності є мета. Як зазначає М. Варій, мета – це те, чого людина хоче досягти у своїй діяльності, без мети не може бути свідомою

діяльності, віддалена мета реалізується в низці ближчих, часткових цілей, які крок за кроком ведуть до реалізації віддаленої мети, яку висувають на далеку перспективу [2, с. 204]. Стратегічною метою державно-правової діяльності із запобігання тероризму і його негативним наслідкам має бути виявлення, нейтралізація, мінімізація, усунення причин та умов терористичних проявів, детермінантів, що могли б спричинити або допомогти розвитку терористичної групи (організації). Ми поділяємо думку П. Пригунова, що одним із механізмів профілактики тероризму є формування в суспільстві толерантності. Поняття «толерантність» означає терпляче, шанобливе ставлення до чужої думки, віри, культурних традицій, звичаїв. Для організації суспільної профілактики тероризму, як слушно зазначає П. Пригунов, необхідно залучати вчених, викладачів, керівників правоохоронних органів, представників ЗМІ, політичних і суспільних діячів, керівників підприємств, організацій усіх форм власності, громадян [9, с. 56–58].

Серед цілей у сфері превентивної антитерористичної діяльності – попередження й недопущення розповсюдження ідеології тероризму, інформування членів суспільства про особливості й характер можливих терористичних загроз на певних об'єктах, розроблення рекомендацій щодо попередження актів тероризму, а також вимог, норм і правил захисту конкретних об'єктів від терористичних загроз, проведення навчань антитерористичного спрямування в освітніх закладах, практична підготовка дорослого населення до релевантних дій в умовах терористичних загроз і терористичного акту.

Враховуючи той факт, що будь-яка мета конкретизується у відповідних цілях, з позиції державної безпеки визначення ієрархічної системи цілей в організації превентивної антитерористичної діяльності за різними рівнями суб'єктів виконання її є необхідною умовою для досягнення бажаного кінцевого результату (Табл. 1). Ми виходимо з того, що від детального визначення цілей, співвідносних із кінцевим результатом державно-правової діяльності щодо запобігання терористичній діяльності, залежить якість організації та зручність керування цією діяльністю.

Таблиця 1.

Система цілей превентивної антитерористичної діяльності

Суб'єкти превентивної антитерористичної діяльності	Цілі превентивної антитерористичної діяльності
Наукові працівники	<ul style="list-style-type: none"> - обґрунтування нових термінів та понять, які не визначені чинним законодавством у сфері запобігання терористичній діяльності; - проведення наукових досліджень із проблеми запобігання тероризму; - обговорення результатів наукових досліджень із проблеми запобігання тероризму на круглих столах, конференціях; - оприлюднення результатів наукових досліджень із проблеми запобігання тероризму у вигляді статей, монографій; - розроблення науково обґрунтованих рекомендацій щодо профілактики тероризму в конкретному регіоні держави, загалом у державі та в міжнародному контексті
Педагогічні працівники	<ul style="list-style-type: none"> - упровадження в освітній процес суспільного досвіду з інформаційної безпеки; - розроблення й упровадження навчальних курсів антитерористичного спрямування для всіх типів освітніх закладів; - організування зустрічей із цікавими людьми з метою запобігання терористичній діяльності

<p>Правоохоронні та спеціальні органи (Служба безпеки України; Міністерство внутрішніх справ; Міністерство оборони; Управління державної охорони; Державна кримінально-виконавча служба; Державна прикордонна служба; Державна служба з питань надзвичайних ситуацій, Служба зовнішньої розвідки)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - проведення моніторингу, аналіз, оцінювання суспільно-політичних конфліктів у регіоні, державі, світі; - збирання інформації про діяльність іноземних і міжнародних терористичних організацій; - створення інформаційного банку даних про всі злочини, здійснені терористичними групами, й учасників цих груп; - розроблення спеціальних проектів щодо профілактики тероризму в регіоні, державі; - розроблення й упровадження конкретних антитерористичних заходів превентивного характеру, керування ними; - залучення недержавних структур безпеки в систему запобігання проявам тероризму; - доведення до суспільства антитерористичного законодавства; - популяризація фактів покарання за терористичну діяльність; - розробка антитерористичних планів та проведення антитерористичних навчань на об'єктах, уразливих у терористичному плані; - розроблення й упровадження конкретних антитерористичних заходів превентивного характеру, керування ними; - проведення військово-патріотичних ігор
<p>Органи виконавчої влади і місцевого самоврядування (Державна служба фінансового моніторингу; Міністерство закордонних справ; Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації; Міністерство охорони здоров'я; Міністерство енергетики та вугільної промисловості; Міністерство інфраструктури; Міністерство фінансів; Міністерство екології та природокористування; Міністерство аграрної політики і продовольства; Державна фіскальна служба; центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері управління об'єктами державної власності)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - організація круглих столів, конференцій, виступів на радіо й телебаченні, зустрічей у різноманітних колективах із впливовими особами з питань формування толерантності стосунків у суспільстві; - демонстрація фільмів, рекламування книг, постановка вистав із антитерористичним змістом; - проведення моніторингу, аналіз, оцінювання терорологічної обстановки в регіоні, державі та на цій основі здійснення кореляції своєї діяльності; - залучення громадських структур та етнорелігійних об'єднань у систему запобігання проявам тероризму; - проведення молодіжно-патріотичних інформаційних акцій
<p>Засоби масової інформації</p>	<ul style="list-style-type: none"> - розроблення інформаційних проектів для висвітлення в ЗМІ тем тероризму та шляхів протидії йому; - неупереджене й компетентне висвітлення теми тероризму для користувачів ЗМІ; - підтримування тісних зв'язків з усіма суб'єктами антитерористичної діяльності; - толерантне висвітлення питань релігії, культури, національної політики
<p>Громадсько-політичні та етнорелігійні структури</p>	<ul style="list-style-type: none"> - коректне інтерпретування культурних явищ, загальнолюдських цінностей; - проведення широких дискусій на теми тероризму; - організування лекторіїв і толерантне висвітлення питань релігії, культури, національної політики; - стримане розкривання питання тероризму в публічних виступах

Керівники підприємств, організацій та установ усіх форм власності	<ul style="list-style-type: none"> - вивчення інтересів, захоплені співробітників; - відстежування характеру конфліктів серед персоналу підприємства; - організування профілактичних заходів (бесід, лекцій, презентацій та ін.) серед персоналу щодо недопущення проявів екстремізму й тероризму; - створення відповідних режимних вимог на техногенно небезпечних об'єктах та обладнання приборами фіксації прилеглої до них території
Цивільні громадяни	<ul style="list-style-type: none"> - участь у доступних заходах, присвячених запобіганню тероризму; - самостійне вивчення суспільного досвіду антитерористичної діяльності; - сприяння правоохоронним органам в організації запобігання проявам тероризму; - толерантне ставлення до представників різних релігій, рас, національностей

Наведений у таблиці матеріал ілюструє цільовий компонент структури державно-правової діяльності щодо запобігання тероризму. У ній відображено конкретні цілі організації превентивної антитерористичної діяльності, пов'язані з видами, способами послідовних дій за рівнями суб'єктів, сукупно ці цілі забезпечують досягнення загальної мети. Ми виходимо з того, що діяльність із запобігання тероризму в Україні регулюється Законом «Про боротьбу з тероризмом». Відповідно визначені в цьому законі суб'єкти боротьби з тероризмом (розділ II закону), у свою чергу, є суб'єктами запобігання тероризму, оскільки серед переліку їхніх функцій є запобігання терористичним проявам [5]. Відповідно до чинного законодавства України (ст. 4 закону «Про боротьбу з тероризмом») боротьбу держави з тероризмом забезпечує Уряд України, тобто Кабінет Міністрів України як вищий орган у системі органів виконавчої влади. У межах своєї компетентності цей колегіальний орган виконує закріплені за ним функції, зокрема забезпечує державний суверенітет України, права й свободи людини (громадянина), організує заходи антитерористичного спрямування, серед них і превентивні тощо [5]. Головним суб'єктом державно-правової діяльності із запобігання тероризму є *Служба безпеки України* – цей орган безпосередньо, у межах своєї компетентності, здійснює протидію тероризму, зокрема й антитерористичні заходи профілактичного характеру. Координує діяльність суб'єктів запобігання тероризму Антитерористичний центр при СБУ. У структурі АТЦ при СБУ функціонує Міжвідомча координаційна комісія та його штаб, а також координаційні групи, їх штаби при регіональних управліннях СБУ, вони організують і здійснюють поточну роботу із запобігання й загалом протидії тероризму.

Згідно з законом «Про боротьбу з тероризмом», система суб'єктів боротьби з тероризмом складається з двох рівнів: 1) суб'єкти, що безпосередньо здійснюють боротьбу з тероризмом; 2) суб'єкти, що можуть у разі необхідності залучатися до боротьби з тероризмом. Оскільки суб'єкти боротьби з тероризмом, за цим законом, здійснюють і профілактичні заходи, то вони є і суб'єктами запобігання тероризму.

Перший рівень суб'єктів складають: Служба безпеки України; Міністерство внутрішніх справ; Міністерство оборони; Управління державної охорони; Державна кримінально-виконавча служба; Державна прикордонна служба; Державна служба з питань надзвичайних ситуацій.

До другого рівня суб'єктів, які залучаються у разі необхідності, належать: Державна служба фінансового моніторингу; Служба зовнішньої розвідки; Міністерство закордонних справ; Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації; Міністерство охорони здоров'я; Міністерство енергетики та вугільної промисловості; Міністерство інфраструктури; Міністерство фінансів; Міністерство екології та природокористування; Міністерство аграрної політики і продовольства; Державна фіскальна служба; Фонд державного майна [5].

У межах своєї компетенції вони здійснюють: заходи із запобігання, виявлення й припинення терористичних актів та злочинів терористичної спрямованості; розробляють і реалізують попереджувальні, режимні, організаційні, виховні та інші заходи; забезпечують умови проведення антитерористичних операцій на об'єктах, що належать до сфери їх управління; надають відповідним підрозділам під час проведення таких операцій матеріально-технічне та фінансове забезпечення, засоби транспорту й зв'язку, медичне обладнання й медикаменти, інші засоби, а також інформацію, необхідну для виконання завдань щодо боротьби з тероризмом.

Порівняльний аналіз суб'єктів запобігання тероризму, виділених нами в *Таблиці 1*, і суб'єктів антитерористичної діяльності, визначених у законі «Про боротьбу з тероризмом», а також дослідження правового статусу відповідних суб'єктів свідчить про деяку невідповідність нашого підходу до розуміння суб'єктів запобігання тероризму й підходу до суб'єктів антитерористичної діяльності, запропонованого в цьому законі. Очевидним є те, що, крім перерахованих суб'єктів у ст. 4 закону «Про боротьбу з тероризмом», суб'єктами антитерористичної діяльності, у т. ч. превентивної, є міністерства освіти й науки, інформації, громадсько-політичні та етнорелігійні структури. При чому, на нашу думку, вони і Служба зовнішньої розвідки мають входити до суб'єктів першого рівня.

Уточнення кола суб'єктів державно-правової діяльності із запобігання терористичній діяльності та їхніх повноважень свідчить, що структура цієї діяльності багаторівнева, оскільки її мають виконувати суб'єкти різних рівнів зайнятості. Таким суб'єктам властива певна культура, своя індивідуальність, власні переконання і т. ін. Стримана коректна поведінка їх у суспільстві уможлиблює уникнення зайвих соціально-політичних конфліктів. У контексті сказаного С. Трофімов цілком слушно зазначає, що в антитерористичній діяльності повинні брати участь, окрім державних органів і міжнародних організацій, ще й органи місцевого самоврядування, різноманітні неурядові інститути, а також окремі громадяни [15, с. 156].

На нашу думку, окрім уповноважених у вищезгаданому законі державних органів виконавчої влади, суб'єктами діяльності із запобігання тероризму мають бути органи законодавчої влади, місцевого самоуправління, суспільно-політичні організації, освітні працівники, представники ЗМІ, релігійні спільноти та ін., метою яких є профілактика тероризму, зменшення злочинної діяльності шляхом відповідного впливу на соціальні відносини й змінювання навколишнього середовища.

Відповідно до концепції нашого дослідження потрібно підкреслити, що особливе значення для досягнення мети і цілей запобігання проявів тероризму має залучення до превентивної антитерористичної діяльності членів громадянського суспільства. Наведене твердження підтримують вітчизняні науковці, зокрема Ю. Гуленко стверджує, що метою сучасних терактів, через насильство та вбивства, є досягнення психологічного впливу на населення, змушення їх до вчинення потрібних терористам дій [4, с. 167]. За трактуванням І. Риждова, у ситуації антитерористичної операції, коли у протиборстві поєднуються терористи й сили спеціальних підрозділів, визначальну роль відіграє третя сторона – громадськість, від підготовленості та ставлення якої до перших двох і залежить кінцевий результат протиборства останніх. Участь третьої сторони конфлікту вимагає ставлення до цивільного населення як до повноцінної складової системи протидії тероризму, принаймні в питаннях підготовки до дій в екстремальних умовах [10, с. 31]. В. Канцір доводить, що спеціальні кримінологічні заходи допускають проведення правоохоронними органами, першочергово Антитерористичним центром при СБУ й органами внутрішніх справ, безпосередньої роботи, спрямованої на запобігання, усунення й нейтралізацію криміногенних чинників, що впливають на зростання загрози тероризму. Розв'язання цього завдання залежить більшою мірою не від реалізації переважно репресивних, «силових» заходів, а від успішного проведення загальносоціальних заходів тощо [7, с. 24]. Такі заходи, вважаємо, мають спрямовуватися на формування превентивного антитерористичного досвіду цивільного населення як інтегративно особистісне новоутворення, що складається з мотиваційного, когнітивного, операційно-діяльнісного та рефлексійного компонентів і забезпечує безпеку людини в екстремальних ситуаціях.

Практично всі суб'єкти антитерористичної діяльності мають розроблювати й реалізовувати відповідно до своєї компетентності попереджувальні заходи антитерористичного спрямування (організаційно-правові, виховні тощо), брати участь у формуванні ПАТД громадян. Превентивний антитерористичний досвід можна сформувавши в навчально-освітніх закладах, закріплювати й удосконалювати завдяки ЗМІ, кіно й театру, шляхом проведення командно-штабних і тактико-спеціальних антитерористичних навчань, за допомогою адміністративно-режимних та інших профілактичних заходів, проведених суб'єктами запобігання тероризму.

Державно-правова діяльність суб'єктів запобігання тероризму полягає в моніторингових дослідженнях, навчанні, психологічній підтримці громадян, координації і злагоджених діях між різними органами державної влади щодо профілактики терористичних проявів. Особливо потрібно наголосити, що ефективність реалізації будь-яких концепцій запобігання тероризму безпосередньо залежить від наявності детального плану дій органів державної влади та недержавних структур, які залучаються до профілактичної антитерористичної діяльності. І. Рижов і Б. Леонов виділяють такі напрями реалізації державної політики у сфері профілактики терористичної діяльності: а) формування принципів, форм та методів профілактики тероризму; б) визначення цілей і завдань процесу профілактики тероризму, що може бути представлений ланцюгом взаємозумовлюючих дій: моніторинг; визначення зазначених чинників; ситуаційне моделювання; аналіз потенційних наслідків впливу чинників; синтез коригувального (управляючого) впливу; корекція алгоритму соціального управління; позиціонування та стратегічне планування боротьби з тероризмом; нейтралізація негативних чинників в) уточнення кола суб'єктів профілактики тероризму та їхньої компетентності; г) визначення завдань і порядку проведення моніторингу тероризму; г) визначення та порядок проведення профілактичних заходів; д) введення нових термінів і понять, які не визначені чинним законодавством у сфері боротьби з тероризмом; ж) залучення громадськості до боротьби з тероризмом; з) запровадження заходів щодо позиціонування стратегій боротьби з тероризмом [13, с. 669].

Складниками державно-правової діяльності із запобігання тероризму є політичний, правознавчий, правоохоронний, педагогічний, медично-оздоровчий і т. ін. Переакцентування характеру стратегічної мети антитерористичної діяльності з репресивного на запобіжний зумовлює розширення методичного інструментарію такої діяльності. З огляду на сказане в системі запобігання тероризму мають бути різні методи: політичні, інформаційні, економічні, педагогічні, психологічні, військові, юридичні тощо.

Цілеспрямований підхід до застосування методів у превентивній антитерористичній діяльності виявляється в тому, що вибір методів визначається ієрархічною системою цілей. Одну з умов ефективності такої діяльності становить комплексне застосування методів. Це пояснюється тим, що природа терористичної діяльності характеризується комбінуванням різних способів негативного впливу на свідомість і поведінку людей – залякування, перекручування інформації, підштовхування до соціальних конфліктів, вчинення кримінальних злочинів та ін., – тому для запобігання проявам тероризму необхідне комплексне застосування різних методів відповідно до конкретних цілей. Дієвість методів превентивної антитерористичної діяльності підсилюють ЗМІ.

У контексті сказаного поділяємо думку І. Рижова про важливість контртерористичної підготовки населення як завдання акмеологічної роботи з розвитку антитерористичних здібностей громадянського суспільства в системі запобігання тероризму. Акмеологічна робота з розвитку контртерористичних здібностей громадянського суспільства, що проводиться суб'єктами системи запобігання тероризму, у першу чергу має зводитися до руйнування ідеологічної бази тероризму й екстремізму, популяризації вимог нормативно-правових актів щодо питань протидії тероризму, вимог до стану антитерористичної захищеності об'єктів, споруд та інших місць масового перебування населення тощо [10, с. 34].

Очевидно, що в досягненні вищезазначеного одну із головних ролей відіграє масова просвітницька робота, яку потрібно організувати й проводити на постійній основі державними органами, за активної участі засобів масової інформації, представників наукових і творчих союзів, ветеранських, молодіжних й інших громадсько-політичних

об'єднань та етнорелігійних структур. Результатом відповідної роботи має бути формування в громадян активної позиції, звички діяти відповідно до національних інтересів, спонукати як молодь, так представників інших поколінь до такого характеру активної діяльності, у якій стають неприпустимими будь-які прояви неповаги до національних, релігійних, культурних й інших особливостей громадян, у якій знання й життєвий досвід з'єднуються з позицією громадянського обов'язку, особисті інтереси стають суспільними.

З огляду на стрімку зміну методів та форм терористичної діяльності, активне використання терористами новітніх технологій як у військовій, так і інформаційно-технічній сферах, система превентивної антитерористичної діяльності, зокрема формування превентивного антитерористичного досвіду, не може залишатися в незмінному вигляді. Зміна й розвиток антитерористичних технологій зумовлені вдосконаленням методів і форм протидії тероризму з боку державних органів, глибокими трансформаціями суспільної свідомості, реформами економічного й соціального спрямування, що тривають у світі. Відповідальною за функціонування системи превентивної антитерористичної діяльності, зокрема формування ПАТД, зрозуміло, є держава, однак це не знімає моральної відповідальності за її функціонування із суспільства й кожного громадянина.

За теорією діяльності, результат діяльності може збігатися з метою (відповідно суб'єкт досяг мети), а може не збігатися – тоді діяльність може бути цілеспрямовано продовжена. Кінцевим результатом реалізації державної політики у сфері запобігання тероризму має стати усунення причин і умов, що сприяють виникненню цього негативного соціального явища, а також створення умов для безпечного функціонування суспільства й життєдіяльності громадян. Кінцевий результат превентивної антитерористичної діяльності становить критерій відповідності вибраних суб'єктами цієї діяльності методів поставленим цілям. Серед проміжних результатів державно-правової діяльності із запобігання тероризму можуть виявитися: охорона певних об'єктів, забезпечення прав і свобод окремих громадян, забезпечення безпеки виконання певних видів роботи, вирок певним злочинцям або інші судові рішення та ін. Залежно від співвідношення результатів і мети, результати діяльності із запобігання тероризму, які виникли внаслідок сукупності свідомих цілеспрямованих дій, є прямими, вони безпосередньо відповідають меті діяльності; водночас із ними можуть виникнути побічні результати – неочікувані й небажані, наприклад: акції спротиву окремих громадян, поширення негативної інформації в засобах ЗМІ, створення сумнівних громадських об'єднань і т. ін. На результати діяльності із запобігання тероризму впливає багато чинників (соціально-політичні, аксіологічні, організаційно-процесуальні, юридичні, інформаційні, матеріально-технічні, фінансові), серед них: проектування, організація діяльності; знання, компетентність, ціннісні орієнтації, загальний досвід, відповідальність суб'єктів діяльності; належна нормативно-правова база; інформаційні ресурси, транспорт, зв'язок, фінансування проектів і виконання програм тощо.

Отже, наведений вище загальний опис державно-правової діяльності із запобігання тероризму містить характеристику основних структурних компонентів цієї діяльності. Відповідно до теми дослідження ми виходимо з того, що державно-правова діяльність із запобігання тероризму передбачає заходи, спрямовані на формування превентивного антитерористичного досвіду цивільного населення. У цьому контексті вищенаведені положення, по суті, становлять базові орієнтири для побудови системи комплексної роботи з формування ПАТД цивільного населення, що буде зроблено в подальших дослідженнях автора.

Список використаних джерел:

1. Антипенко В. Ф. Оптимізація антитерористичної системи держави в умовах міжнародної і регіональної інтеграції / В. Ф. Антипенко. – К. : Ін-т міжнародних відносин Нац. авіаційного ун-ту, 2007. – 406 с.
2. Варій М. Й. Психологія : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / М. Й. Варій. – [2-е вид.]. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 288 с.
3. Гальперин П. Я. Введение в психологию : [уч. пособие для вузов] / П. Я. Гальперин. – [3-е изд.]. – М. : Книжный дом «Университет», 2000. – 336 с.
4. Гуленко Ю. М. Тероризм у період глобалізації / Ю. М. Гуленко // Актуальні проблеми держави і права. – 2012. – Випуск 65. – С. 166–171.

5. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20 березня 2003 р. № 638-IV // [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon5rada.gov.ua/laws/show/638-15>
6. Каган М. С. Человеческая деятельность / Моисей Самойлович Каган. – М. : Политиздат. – 1974. – 328 с.
7. Канцір В. С. Філософія міжнародного тероризму: правовий вимір : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.12/ В. С. Канцір. – Львів, 2011. – 37 с.
8. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность : [учеб. пособ. для студ.] / А. Н. Леонтьев. – М. : Смысл; Академия, 2004. – 346 с.
9. Прыгунов П. Я. Организационно-психологические особенности профилактики терроризма в мегаполисах / Павел Яковлевич Прыгунов // Императивы розвитку цивілізації. – 2013. – № 1. – С. 54–58.
10. Рижов І. М. Акмеологічні засади антитерористичної діяльності / І. М. Рижов // Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»: Збірник наукових праць – К. : НАУ, 2013. – № 1 (26) – С. 31–36.
11. Рижов І. М. Щодо необхідності формалізації профілактики тероризму / І. М. Рижов // Науковий вісник Ужгородського національного університету : серія «Право». – 2014. – № 29, том 2. – С. 149–153.
12. Рижов І. М. Профілактично-правові підходи запобігання тероризму / І. М. Рижов, Б. Д. Леонов // Інформація і право. – 2013. – № 1 (7). – С. 158–162.
13. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – СПб. : Питер, 1999. – 720 с.
14. Строгий В. І. Запобігання радикалізму і тероризму: міжнародний досвід і національний вимір / В. І. Строгий // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2013. – № 2. – С. 515–521.
15. Трофімов С. А. Теоретико-правові засади антитерористичної діяльності / С. А. Трофімов // Вісник ХНУВС. – 2012. – № 1 (56). – С. 154–160.
16. Філософський словник/ [за ред. В. І. Шинкарука]. – [2 вид., перероб. і доп.]. – К. : Голов. ред. УРЕ, 1986. – 800 с.

* *Кучерук Михайло Миколайович – співробітник Управління Служби безпеки України в Донецькій області.*

УДК 343.263.2+303.064

Микола Самбор *

**ЗАСТОСУВАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ЗАСОБІВ КОНТРОЛЮ
ЯК ОДНОГО З ОБОВ'ЯЗКІВ, ЩО ПОКЛАДАЮТЬСЯ НА ПІДОЗРЮВАНОВОГО,
ОБВИНУВАЧЕНОГО ПІД ЧАС ОБРАННЯ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ
У ВИГЛЯДІ ДОМАШНЬОГО АРЕШТУ, ЗА НОРМАМИ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ**

У статті досліджуються питання використання електронних засобів контролю під час обрання до підозрюваного чи обвинуваченого запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту. Аналізуються норми Кримінального процесуального кодексу України щодо порядку застосування електронних засобів контролю. За результатами дослідження формується точка зору про те, що застосування електронних засобів контролю має дві складові: 1) процесуальну; 2) адміністративну, до якої входить і технічний бік застосування цих засобів. Пропонується необхідність внесення відповідних змін до КПК України щодо регулювання порядку, правил та умов застосування електронних засобів контролю під час обрання запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту.

Ключові слова: електронний засіб контролю, домашній арешт, кримінальний процес, обов'язок, право.